

L'infoCraev

El butlletí electrònic del Centre de Recerca i Assessorament d'Educació Viva

Número 6

<http://www.educacionviva.com>

Setembre 2011

Editorial

UN NOU CURS

Som a les portes d'un nou curs escolar que, com sempre, ve carregat de novetats. Aquest any, però, no es tracta tant de noves iniciatives sinó d'anul·lació d'algunes de les mesures aprovades per l'anterior govern tripartit: la *sisena hora*, l'*1x 1* (el copagament de portàtils als alumnes de secundària i cicle superior de primària), la *setmana blanca*, etc., totes elles mesures que se'ns van presentar com a imprescindibles per augmentar el nivell acadèmic – recordeu tot el debat sobre la necessitat de la sisena hora a primària- i que ara, des de la nova conselleria, s'afirma que en realitat no suposen cap increment significatiu dels aprenentatges i sí una despesa extra insostenible.

A l'empara de la tant repetida crisi, el nou curs escolar pot també aportar-nos alguna novetat interessant en la flexibilització dels horaris lectius, amb la possibilitat en el futur de jornades intensives a infantil i primària als matins –com ja existeix a d'altres comunitats de l'Estat- i, potser, en la regulació de *l'educació no presencial*.

Al marge de l'oficialitat, de ben segur que l'any ens aportarà sorpreses agradables en la creació de noves iniciatives de famílies, tant a infantil, com a primària. Esperem també que l'escola privada *Liberty* de Premià pugui finalment començar les seves activitats durant aquest curs. Molts ànims.

Per la nostra banda, el nou curs implicarà la consolidació d'algunes de les activitats realitzades fins ara així com la posada en marxa de noves iniciatives.

Entre les primeres destaquem l'extensió i consolidació del **curs d'introducció a l'educació viva**, que està tenint una molt bona acollida; els **assessoraments** a escoles públiques i a iniciatives de famílies; els **tallers de criança** amb AMPAS i grups de famílies; un nou cicle del **Craev Fòrum**, a partir del febrer; i la participació en **congressos, fires i debats**.

Aquest any volem engegar també noves propostes, algunes de les quals hem anat iniciant tímidament ja en el passat: els **vespres de materials amb famílies**, una activitat en què pares i mares són convidats a remenar materials d'auto aprenentatge d'infantil i primària i a participar en una reflexió posterior sobre desenvolupament i aprenentatge; **tallers de creixement personal** amb persones expertes en diferents àrees de formació, que estan pensats per completar la formació del curs d'educació viva; i la celebració de **les primeres jornades d'educació viva**, també cap a principis del 2012.

Us desitgem un molt bon inici de curs escolar.

Craev

L'ADAPTACIÓ

Comença un nou curs escolar, i amb ell, milers d'infants s'incorporen per primer cop a l'escola. Generalment, en parlar d'aquest moment, hom pensa que es tracta d'una situació que fa al·lusió sobretot als infants, però en realitat és una vivència que no deixa indiferent ningú i afecta - això sí, amb diferents implicacions emocionals- tant als nens i les seves famílies com als educadors i altres professionals dels centres.

Estem d'acord amb en Vicenç de Febrer¹ que el nom triat per a referir-nos a aquest procés, l'*adaptació*, és segurament poc adequat, ja que no tal sols ressalta una única perspectiva, la de la institució, - normalment s'entén que són els nens els únics que s'han d'adaptar -, sinó que a més el nom *adaptació* pot amagar una situació molt més significativa per a la vida d'alguns infants, la *separació afectiva* amb la figura d'aferrament, normalment la mare.

L'adaptació és doncs una realitat complexa que, en funció de les experiències prèvies viscudes pels diferents nens, pot significar diferents processos: l'acomodació a un nou microsistema amb noves dinàmiques, normes i vida de grup, l'edificació de nous vincles emocionals amb educadors i altres nens, i la separació afectiva amb la persona o persones principals d'aferrament.

Atesa aquesta varietat de processos que pot implicar l'adaptació -o més aviat, hauríem de dir, del *procés de separació-adaptació*- és d'esperar també una gran diversitat tant en les reaccions infantils com en les interpretacions i actituds dels adults implicats. Així, mentre que per a alguns infants la situació pot ser viscuda amb una relativa calma i seguretat, en d'altres pot ser visible una angoixa molt més accentuada. I paral·lelament, mentre que per a alguns educadors es pot tractar d'una situació normal que es repeteix cada any, per a algunes famílies pot implicar un trasbals emocional profund que pot ser viscut amb força ansietat i inquietud.

Des del Craev voldríem contribuir a la reflexió sobre aquest procés, conscients que algunes de les nostres aportacions són més aviat el resultat de les nostres observacions, experiències personals i interpretacions conceptuals que de cap investigació rigorosa sobre el tema.

Atès que, com dèiem, el procés de separació-adaptació pot tenir per a alguns infants una triple naturalesa, començarem primer reflexionant sobre la rellevància de la primera part, la separació amb la persona d'aferrament. Seguidament analitzarem algunes de les característiques del que pot implicar per a alguns infants la construcció de nous vincles afectius i l'adaptació a la institució escolar. I per últim intentarem aportar algunes idees que poden ajudar a viure amb seguretat i harmonia aquest període a totes les persones implicades

La separació de la mare

Com dèiem, l'entrada a l'escola pot significar per a alguns nens l'inici d'un procés de separació amb la mare, una separació que no tan sols implica un distanciament durant unes hores cada dia, sinó també una reestructuració del esquemes emocionals de l'infant i de la seva identitat en relació als altres, en especial, la mare.

En general, els éssers humans vivim amb una intensa càrrega emocional les separacions de les persones significatives. L'experiència de separació amb la mare, però, ens resulta ja massa llunyana als adults com per empatitzar conceptualment amb el que poden viure els nostres fills o alumnes. Tanmateix, de ben segur que tots podem connectar amb d'altres vivències de separació més properes a nosaltres, com la pèrdua d'un ser estimat o la vivència d'un desengany amorós, per acostar-nos afectivament al que pot significar la separació de la mare per als infants.

Normalment la pèrdua d'un ser estimat o la separació no desitjada amb una parella són situacions que provoquen un reguitzell d'emocions intenses: tristor, per l'absència de l'altre, enuig, perquè la vida no ens ha portat el que volíem, ràbia, per haver estat

¹ Aula d'infantil, núm. 59, Gener 2011

deixat, culpa, per no haver estat prou el que sigui per retenir la persona estimada, por, per la incertesa del futur sense ella, etc. En definitiva, un sentiment d'angoixa i de desesperança profunds que poden perdurar més o menys temps i poden requerir un procés de dol més o menys llarg en funció del grau d'aferrament, fusió i maduresa emocional de la persona implicada.

La separació amb la figura materna és, potser de totes les separacions, la més important i la que pot deixar una petjada més profunda en l'inconscient emocional de la persona. Segurament és la més important no tan sols perquè és la primera sinó també perquè per a moltes persones es tracta del distanciament amb l'ésser humà amb qui més ens fusionem durant una part de la vida. En conseqüència, la manera com de petits vivim aquest procés de separació-descentració pot tenir unes repercussions profundes en la personalitat, fins al punt d'influenciar fortament la forma com, ja d'adults, afrontem les pèrdues, les separacions amoroses, la confiança en els altres, l'entrega en les relacions íntimes o la pròpia autoestima. De fet, una part significativa dels processos terapèutics tenen com a motiu el vincle amb la pròpia mare i la vivència de separació amb aquesta: moviments interromputs envers la mare, fusions excessives amb una parella com a intent de revivir el vincle primari, dependència d'altres persones, etc.

D'altra banda, les separacions són part de la vida i la separació de la figura d'aferrament, en concret, és sens dubte un procés maduratiu necessari sense el qual l'ésser humà no pot adquirir suficient autonomia, maduresa emocional i autoestima per aconseguir l'autorealització i la vida plenes. La qüestió doncs és com facilitar que aquest procés tingui lloc de la manera més adequada possible per a cada infant, és a dir, amb el temps, amb el ritme, amb la intensitat i amb l'acompanyament adequats.

Però a més d'aquest procés, com apuntàvem abans, la separació de la mare pot coincidir per a alguns infants amb la incorporació a l'escola, situació que implica dos processos més: la construcció de nous

vincles afectius i l'adaptació a les pautes del nou microsystema.

La construcció de nous vincles afectius i l'adaptació a l'escola

L'entrada a l'escola suposa un increment en la relació de l'infant amb altres persones, situació que genera tota la varietat d'emocions pròpies de les relacions humanes: inquietud davant la soledat, alegria davant l'amistat, tristor davant el rebuig, gelosia davant la rivalitat, etc. Però en aquestes edats, s'afegeix un altre fet important, la construcció d'un vincle significatiu amb uns altres adults, els o les educadores.

En alguns casos, aquesta situació comporta també la transferència a aquesta nova relació del vincle viscut amb els propis pares, fet que provoca tota una nova onada de sentiments i possibilitats de revivir el vincle primari així com els possibles mecanismes de defensa propis d'aquesta relació. Si un nen ha viscut, per exemple, una fusió i una hiperprotecció excessives, és possible que a l'escola busqui la dependència de la mestra a través de múltiples mecanismes: seducció, obediència, demanda d'atenció, etc., tot un seguit de mecanismes de defensa que posen en joc la pròpia autoestima i desgasten físicament i emocional l'infant.

A més d'aquestes re-vivències emocionals dels vincles primaris, l'entrada a l'escola implica també l'acomodació a les dinàmiques pròpies de la institució escolar: nous límits, nous rols, nous valors, noves expectatives, i, sobretot, una demanda de descentrament i de vida en grup novedoses.

La meua opinió personal és que abans dels 6 – 7 anys els infants, en general, no tenen un grau de maduresa emocional i cognitiva suficients com per afrontar positivament les vivències de *separació-adaptació* que implica l'entrada a l'entorn escolar, tenint en compte les exigències que en general aquesta institució demana als infants en termes de nombre d'hores, absència de les famílies, ratios, demanda d'atenció,

homogeneització o directivitat adultes, entre d'altres.

Ara be, atès que l'escolarització sobretot a partir dels 3 anys és una realitat quasi absoluta al nostre entorn i atesa la rellevància d'aquest període per a la vida infantil i per a la personalitat adulta, des del Craev volem aportar algunes reflexions perquè aquest procés de transició a l'escola sigui el més positiu possible.

Respecte i acompanyament a la diversitat de processos

En primer lloc, el que no per obvi deixa de ser important, creiem necessari recordar que cada nen és diferent i per tant pot viure el procés de separació – adaptació amb una intensitat i unes reaccions molt diverses que caldrà observar i acompanyar de la manera més ajustada possible.

Al llarg de la meua experiència com a educador he observat una varietat de reaccions dels infants durant el procés de separació-adaptació, des de nens que viuen aquesta situació amb una relativa calma i seguretat, passant per nens que mostren signes d'estrès transitori, fins a infants que mostren signes d'inseguretat i angoixa molt més profunds i prolongats.

Entre els signes d'estrès que acostumen a mostrar els infants tant a l'escola com sobretot a casa, els més comuns poden ser: una major necessitat del nen d'aferrar-se a la mare en tot moment, una menor intenció d'exploració i de jugar sol, una major irritabilitat i inestabilitat emocional, pors i malsons a les nits, o altres tipus de regressions diverses.

En d'altres ocasions, l'estrès emocional pot somatitzar-se de maneres diverses i provocar febre o altres tipus de reaccions físiques. En definitiva, les malalties són també un sistema d'alarma i d'auto regulació que fa servir el propi organisme davant de situacions massa estressants.

Hi ha, per últim, altres nens que mostren signes d'una angoixa molt més profunda, segurament com a conseqüència de la

pròpia història en les relacions íntimes, una angoixa que pot donar peu a reaccions més intenses: ràbia i agressivitat, activitat motriu extrema, depressió, fòbies, crisi d'ansietat, etc.

L'observació atenta de cada nen i la reflexió assídua entre l'equip docent i la família sobre la marxa del procés són doncs més necessàries que mai durant aquest període per tal de planificar ambients i mesures que ajudin l'infant a sentir-se més segur a l'espai.

Cal tenir en compte, però, que la capacitat d'observació d'un educador, sobretot la percepció dels senyals emocionals subtils, requereix d'una profunda disponibilitat i presència, habilitats que es troben dificultades per un excés d'intenció d'ensenyar i per una ratio massa elevada. En conseqüència, les mesures que es puguin adoptar tant per reduir ratios com per relaxar les pressions directives, poden ajudar molt a centrar l'atenció en els processos emocionals dels infants.

Una altra mesura que pot ajudar els nens a rebaixar i sublimar les tensions d'aquest procés és el joc espontani en ambients relaxats i amb materials adequats, activitat que sovint permet canalitzar simbòlicament les angoixes dels infants.

A més de l'observació i l'acompanyament de les possibles reaccions dels infants, un altre àmbit en què creiem important respectar els processos individuals durant el procés de separació-adaptació és en el del temps i el ritme que pot adquirir aquest període per a cada infant. De fet, atesa la diversitat de processos i variables que hi poden estar implicades, no ens atrevim a donar cap orientació del que pot ser considerat 'normal' ni creiem que això sigui positiu, ja que en general les comparacions amb una norma acostumen a anar en detriment de l'acceptació i el respecte als processos individuals.

Ara be, les meves observacions personals m'inclinen a pensar que en general les expectatives de la majoria d'escoles convencionals sobre el temps que ha de durar aquest procés són del tot

inadequades. Inadequades no vol dir que els nens no acabin *adaptant-se*, sinó que segurament fan que l'experiència escolar aportí més elements negatius que positius per a alguns infants.

Com a educador, he treballat en escoles en què els mestres preniem nens de dos i tres anys literalment plorant de les cames de les seves famílies, amb el consentiment o fins i tot l'incentiu per part d'aquestes. I també he treballat en espais educatius en què el procés d'adaptació no tenia límit, i, de fet, per a alguns nens d'entre 2 o 3 anys, podia requerir la presència d'algun familiar a l'escola durar tot un any escolar, i això era viscut amb força 'normalitat' (qui cregui que això és del tot excessiu, que recordi que tot un adult com Joaquin Sabina va trigar '19 días y 500 noches' en aprendre a oblidar una separació!).

A més d'una gran varietat doncs en la durada, al llarg d'aquest procés és també comú que es produeixin fluctuacions i retrocessos en el grau de seguretat i adaptació dels nens, especialment després dels períodes vocacionals, però també durant tot el curs. Són moments en que els infants necessiten de nou ser acompanyats de a prop pels educadors i sobretot per les seves famílies. Alguns nens necessiten, fins i tot, quedar-se a casa durant un temps, abans de sentir-se capaços d'afrontar l'experiència escolar de nou.

En general, el temps que un nen pot necessitar i la manera com pot reaccionar davant del procés de separació-adaptació pot estar influenciat per una multiplicitat de variables: l'edat, les experiències de separació temporals prèvies, el tipus de vincle edificat amb la figura materna, el caràcter i la sensibilitat pròpia del nen a les situacions d'angoixa i frustració, les expectatives i pors familiars, o els paràmetres culturals d'allò que és considerat 'normal'. Les variables són, doncs, molt nombroses i complexes i tenen a veure tant amb el temperament del nen com amb la seva història relacional. En conseqüència, La comunicació amb la família pot ajudar molt a conèixer les vivències prèvies dels

nens i a planificar conjuntament accions que ajudin a rebaixar les tensions.

Des del meu punt de vista, és important que l'equip docent reconegui la primacia de la família en l'educació i l'acompanyament emocional del nen des del primer moment. La imatge d'ordre sistèmic que em sembla adequada per a una escola és la dels educadors com a ajudants de la tasca educativa de les famílies, una funció que pot implicar intervencions diferents de l'educador segons el moment –com a facilitadors d'ambients i vivències d'aprenentatge, com a acompanyants del desenvolupament emocional dels petits, com a amics crítics de les famílies per posar sobre la taula aspectes delicats que és necessari mirar, etc. - però sempre com a elements d'un segon ordre, independentment que les famílies els reconeguin o no aquest lloc.

Des d'aquest punt de vista, la pedra angular i principal responsable del benestar emocional d'un infant durant el procés de separació-adaptació és la família.

En aquesta mateixa línia, d'entre totes les accions que poden facilitar el procés de separació-adaptació a l'escola, sens dubte la que ens sembla més important –tot i que sovint, la més incòmoda per a alguns mestres- és la presència i acompanyament de les famílies a l'escola durant tot el temps que duri aquest procés, que com hem dit serà diferent per a cada nen.

La presència de les famílies

La presència i acompanyament de les famílies a l'escola és especialment important perquè permet un distanciament gradual de l'infant de la figura d'aferrament a mesura que el nen va adquirint una major seguretat emocional i va construint els nous vincles afectius.

Tanmateix, la presència de les famílies a l'escola acostuma a ser una mesura poc comuna i que sovint genera tensions i conflictes entre els adults. Atesa la rellevància que, des del nostre punt de vista, té aquesta mesura, m'agradaria analitzar algunes de les situacions que acostumen a

generar tensions per tal de contribuir a la reflexió sobre aquest tema.

Segons la nostra experiència, una gran part dels conflictes entre els adults s'originen en el fet que sovint hi ha poca claredat –i per tant, expectatives diferents- sobre allò que les persones implicades entenen que és el procés d'adaptació, i que sovint implica visions diferents sobre temes com qui decideix el temps que la família pot estar a l'escola, quina és la funció d'un pare o mare durant aquest període, o quina és l'actitud adequada davant els conflictes en què hi està implicat un propi fill, entre d'altres exemples.

Per analitzar aquests i altres aspectes començarem per aportar una definició del que nosaltres entenem per *procés d'adaptació*.

Per a nosaltres, l'adaptació a l'entorn escolar és *un procés d'acollida i d'acompanyament emocional dels nens i les famílies que s'incorporen a la institució escolar, que dura el temps que els educadors, en companyia de la família, decideixen que és necessari, i que té com a principal objectiu que l'infant se senti prou segur a l'escola com per no necessitar la presència de cap familiar*.

Sovint el més important en una definició no és tant allò que es diu explícitament sinó allò que s'omet intencionadament. Així, per exemple, per a nosaltres l'adaptació no dura el temps necessari per tal que *la família* se senti prou segura per deixar el fill a l'escola – tot i que, com hem dit, sí implica un acompanyament emocional, que no terapèutic, a les famílies, ja que si la família no s'hi sent prou segura, difícilment s'hi sentirà el seu fill/a-. L'adaptació, en la nostra definició, tampoc no dura el temps necessari perquè el nen se senti *adaptat* a les dinàmiques de l'escola, sinó el temps necessari perquè s'hi senti prou *segur* emocionalment. I per últim, tot i que, com hem dit, la pedra angular i màxima responsable del benestar emocional d'un nen és la família, els responsables directes de la institució escolar són els educadors, i per tant, tot i que per a nosaltres la decisió de quan el nen ja està prou segur

emocionalment a l'espai com per no requerir la presència de la família s'hauria de prendre en comú acord amb la família –*en companyia*, és una bonica imatge -, la decisió última recau en el centre.

A continuació tractarem d'analitzar algunes de les situacions que, segons la nostra experiència, acostumen a generar més conflictes i poden alhora ser la causa que algunes escoles sensibles a la importància d'establir processos d'adaptació amb presència de les famílies acabin abandonant aquesta possibilitat

Una de les reticències o queixes més comunes per part dels mestres és que **algunes de les famílies** presents a l'escola en el procés d'adaptació dels seus fills a vegades **se situen o intervenen de manera poc adequada**. Entre aquestes intervencions poc adequades trobem situacions com que algun pare o mare comença a dinamitzar l'activitat autònoma dels nens, ocupa un excés d'espai o genera un excés de soroll, o be s'implica innecessàriament en la gestió d'algun conflicte.

Als adults, en general, ens costa posar límits a altres adults, potser perquè no hem estat educats en un ambient en què els límits es viuen com a accions amoroses que faciliten la con-vivència. Així, a vegades als educadors els pot resultar una mica violent haver de dir a algun pare o mare que la seva funció no és la d'explicar acudits, contes o ser el centre d'atenció dels infants, que el seu rol no és el d'impartir justícia en els conflictes, o que si desitja petar la xerrada amb altres adults hi ha altres espais a l'escola on pot fer això.

Una de les maneres de transmetre un límit que millor és acollida per part dels adults és la de comunicar amb precisió que allò que estem dient fa referència al lloc i el context concrets i és el resultat d'un acord de l'equip o de la comunitat educativa. Així, per exemple, pot tenir millor acceptació un límit en termes de 'aquí ho fem així' (com per exemple 'aquí a l'escola els adults parlem amb veu fluixeta i si volem parlar una estona amb d'altres adults anem a l'espai de

famílies'), que un límit expressat en termes de prohibició ('no es pot parlar així') o fins i tot de judici ('no està bé que parles tant alt'). El límit que és susceptible de ser millor acollit és doncs aquell que assumeix que l'altre es comporta de manera poc adequada perquè simplement desconeix els acords presos, i no perquè sigui poc curós o alguna altra cosa pitjor.

Algunes escoles, després d'haver viscut situacions semblants a les presentades aquí, han redactat una sèrie de normes que comparteixen amb les famílies en espais de reflexió col·lectius amb aquestes. Com a resultat d'aquestes trobades, no resulta estrany veure a les aules com són les mateixes famílies a vegades qui recorden a d'altres pares i mares aquestes decisions.

El tema de la gestió de conflictes i l'acompanyament emocional dels nens és una mica més complex, sobretot quan es tracta del propi fill el que està implicat en el conflicte. De nou, però, l'enfocament sistèmic ens pot proporcionar alguna pauta de com gestionar aquestes situacions.

Durant el procés d'adaptació, quan un nen pateix una situació de tensió acostuma a buscar el consol del familiar present a l'espai. He observat, però, que alguns pares i mares no tenen clar en aquesta situació com han d'intervenir, si han de consolar el nen o l'han d'indicar la presència de l'educador perquè sigui aquest qui els consoli i avançar així en el procés de vinculació afectiva. També he observat que alguns mestres tenen dubtes sobre què resulta més adequat.

Per una banda, és evident que la presència de les famílies a una escola convencional és transitòria i que l'adaptació ha de permetre al nen construir uns vincles amb els educadors que l'ajudin a viure l'experiència escolar amb seguretat per sí mateix.. Com a procés transitori, hi ha doncs una expectativa de terminació, i un objectiu a aconseguir, cap al qual cal anar avançant. Tanmateix, per una altra banda, en aquestes edats, sempre que hi hagi la presència del pare o la mare, sobretot en casos de tensió emocional elevada –des del punt de vista del nen- és

natural que el moviment del nen sigui el de buscar el consol per part del pare o la mare. En definitiva, ha estat consolat per ells durant uns quants anys de la seva vida ja.

Des de la meua experiència, el que em sembla més adequat és que el nen senti en primer lloc que hi ha adults disponibles per acompanyar-lo en aquests casos. És important també que el mestre reconegui la prioritat del pare o mare en aquestes situacions. D'aquesta manera tant el nen com la família sabran que l'educador dóna prioritat a aquest vincle i això proporciona seguretat a tothom, en especial al nen, que sent que el mestre no pretén separar-lo o privar-lo dels seus pares.

L'objectiu del procés d'adaptació no és que el nen prefereixi els educadors per ser consolat per davant dels pares sinó que l'infant vagi poc a poc sentint-se segur en l'espai mentre edifica els nous vincles. Per això, una actitud de voler accelerar la construcció de vincles a través d'obstaculitzar el moviment envers el pare o la mare en situacions d'estrès segurament pot tenir un efecte contrari en un nen amb por o inseguretat. És a dir, en el binomi 'sentiment de seguretat' – 'construcció de nous vincles', el primer té preferència i facilita la disponibilitat per al segon.

També és important, però, que el pare o mare presents no s'avancin a la iniciativa del nen/a de ser consolat. Una actitud invasiva denota que el pare o mare no estan en calma i els nens acostumen a captar ràpidament aquestes pors i hi responen en concordança. Si aquest és el cas, és necessari parlar en intimitat amb la família per facilitar l'expressió d'aquestes pors i també per explicar la manera 'com ho fem aquí a l'escola'.

En d'altres situacions, he observat també que alguns nens busquen a vegades la presència del pare o la mare per escapar a les conseqüències d'algun límit que són conscients que han transgredit. Així, per exemple, un nen que pugui haver colpejat un altre nen amb una joguina, en veure la presència de l'educador, pot sortir corrents i agafar-se amb força a les cames del seu

pare o mare i plorar. En una situació així, la meva experiència és que la disponibilitat d'aquests nens a escoltar i parlar acostuma a ser mínima en aquest moment. Si el nen es troba plorant o amb tensió, un intent per part de l'educador de voler resoldre el conflicte en aquest moment pot provocar una major tensió encara, i sovint són el propi pare o mare els que s'hi senten també força trasbalsats davant els signes d'angoixa del seu fill.

En una situació així, el que pot resultar adequat és primer de tot atendre i acompanyar l'altre nen implicat. Seguidament, en companyia o no d'aquest, anar a buscar el primer nen i, si aquest no es troba emocionalment disponible –per exemple, si està aferrat al coll del pare, encara que no plori –, l'educador pot adreçar-se al pare o mare i comunicar-li que hi ha hagut un conflicte i que, quan el petit es trobi més en calma, vol parlar amb ell. El nen, encara que no estigui adreçat directament per l'educador, acostuma a sentir aquesta conversa, i sobretot a percebre el to d'aquest.

Hem parlat ja en d'altres ocasions de l'actitud adequada de l'educador en la gestió dels conflictes i en la comunicació dels límits –l'empatia, el no judici, la descripció del que ha estat observat, l'escolta, l'expressió concreta de necessitats i límits, etc., (vegeu [reflexions al voltant de l'educació viva](#) al web del [Craev](#))-, de manera que no ens estendrem aquí sobre la importància que l'educador no assumeixi el rol de jutge.

A vegades, quan l'educador arriba a parlar amb el pare o la mare, aquest ja ha tingut l'oportunitat d'escoltar les possibles raons del seu fill –si mes no, les que aquest li ha explicat- i té una mica més d'informació sobre el que ha passat. És important, però, que l'educador no doni per tancada la gestió del conflicte a través tan sols de la conversa amb el pare o mare, sinó que els recordi que, quan el nen s'hi trobi millor, poden venir a parlar amb ell, tots dos. D'aquesta manera, l'educador permet que el nen faci el seu procés però no permet que eludeixi la situació i, paral·lelament, escolta i accepta la mediació del pare o la mare, però els adreça

a un altre moment en què el nen, acompanyat si vol per aquest, hi estigui més disponible.

Sovint, però, la implicació emocional de les famílies amb els seus fills provoca que aquestes situacions siguin complexes de gestionar. A vegades m'he trobat amb famílies que exculpen o disculpen la transgressió del seu fill o que íntimament la defensen, a vegades fins i tot amb una certa recriminació a l'educador per no haver observat algun detall o una altra acció prèvia que suposadament justifica la transgressió del límit. És possible, doncs, que la resolució de certs conflictes no acabi sent el que un, com a educador, consideraria més adequada. Si això sembla passar, pot ser útil recordar-nos que l'objectiu principal d'aquest període és que els infants vagin guanyant seguretat emocional, és a dir, que hi haurà centenars de situacions posteriorment per poder acompanyar la gestió dels conflictes de manera més ajustada. De nou, en el binomi 'seguretat emocional' versus 'gestió adequada de tot conflicte', el primer té prioritat.

Una altra situació en què la presència de la família pot ser de gran ajuda és en la del compliment de les conseqüències d'un límit. He observat que, en algunes ocasions, en presència de la família, alguns nens es poden negar a accomplir un límit assenyalat per l'educador. És com una petita rebel·lió en contra de l'educador, l'escola o tot plegat, com una manera de dir 'tu no em manes, no ets la meva mare', alguna cosa així com 'ara que estic amb el meu *primo de zumosol*, veuràs tu', o fins i tot 'jo no sóc fidel a tu, sinó als meus pares'.

Sigui quin sigui el tema de fons, en cas que un nen es negui a complir un límit que l'educador li comunica, si la mare o el pare hi són presents, són aquests els que han d'acompanyar el petit en el compliment del límit, a l'igual que són ells els més adequats per contenir el petit en cas necessari. D'aquesta manera, l'autoritat de l'educador surt també reforçada, ja que el petit pot comprendre que aquesta emana del consentiment de la seva família.

Com sempre, cada situació és un món, i el que pot resultar adequat per a un infant en un moment donat, pot no ser-ho per a un altre, de manera que no pretenem donar cap recepta, sinó tan sols compartir algunes de les situacions que, des de la nostra experiència, generen més conflictes entre famílies i educadors durant aquest període per tal de facilitar el debat intern als centres.

Una altra queixa o reticència comuna dels educadors a la presència de les famílies durant el període d'adaptació és que en alguns casos **són més aviat el pare o la mare els que tenen dificultats per separar-se** del fill o filla, situació que sovint trava l'evolució del procés.

Com a pare, reconec que la meua implicació emocional amb els meus fills en moltes ocasions no em permet mantenir la mateixa actitud de calma que en d'altres situacions semblants amb altres nens. Amb els propis fills, és molt més fàcil que aflorin les nostres pors, inseguretats i expectatives.

La paternitat i maternitat són també una vivència que ens confronta amb la relació i la història viscuda amb els nostres propis pares: les nostres separacions, les nostres frustracions, els nostres assumptes no resolts, etc.

Quan reconeixem les nostres pròpies dificultats, podem mirar amb comprensió també que algunes famílies tinguin dificultats per separar-se dels seus fills i, en la mesura de les nostres habilitats, podem intentar acompanyar-les amb empatia.

Quan les famílies se senten acompanyades i escoltades en la intimitat, és més fàcil que puguin confiar en el criteri dels educadors i que acceptin provar petits passos en el moment adequat: romandre durant una estona en un espai sense seguir el fill, separar-se uns moments però comunicar al petit que continuaran presents i disponibles per a ell/a en un altre espai de l'escola, o comunicar-li que marxaran durant uns instants del centre, i observar quina és la reacció de l'infant en tots aquests casos.

Sempre és complex determinar, com a educador, quan un procés d'adaptació s'està allargant excessivament per dificultats de la família. Tanmateix, des del meu punt de vista, quan els educadors senten que l'objectiu principal del primer any d'un nen a l'escola és que l'infant aconsegueixi suficient seguretat, no hi hauria d'haver pressa en forçar cap procés.

Tanmateix, a vegades **a alguns educadors la presència de pares i mares a les aules els fa sentir intimidats, observats o fins i tot jutjats**, i això acostuma a generar força incomoditat. En un espai d'educació viva, cada instant en presència dels petits és una interpel·lació silenciosa a intervenir o no d'una manera o una altra, a posar un límit, a acompanyar un conflicte o a aportar una vivència d'aprenentatge. No hi ha cap recepta ni cap patró de comportament, cap llibre de text que seguir, ni cap reglament de règim intern fix que aplicar.

A més, a vegades pot haver-hi pares i mares que tinguin més experiència i saviesa que un mateix en la manera d'acompanyar els infants amb amor o en l'ús de certs materials i això pot provocar també una certa tensió en alguns educadors.

Segons la meua pròpia experiència, en la mesura que un va guanyant seguretat i solidesa, la por a ser jutjat va disminuint.

La presència de les famílies a l'escola durant un temps prolongat pot comportar també que algun pare o mare qüestionari, amb major o menor tacte, alguna actuació d'algun educador o alguna pràctica escolar, situació que sovint és viscuda també amb intensitat per part de l'equip docent.

En realitat, si un ho pensa amb una mica de distanciament, sembla bastant comprensible que un pare o mare expressi les seves inquietuds o punts de vista alternatius sobre aspectes que afecten l'educació del seu fill/a. De fet, el més estrany seria que això no passés, és a dir, que el que afecta la vida del nostres fills ens deixés indiferents.

Imaginem, per un moment, que el nostre fill estigués malalt físicament. Segurament, el

portaríem a un centre mèdic que fos prou bo, el millor, donades les nostres circumstàncies. Però imagineu que un cop allà, si el petit ha d'estar ingressat una temporada, observem alguna pràctica que creiem poc adequada per al seu benestar. No ho expressaríem a alguna persona del centre?

Des d'aquest mateix distanciament, l'aportació que puguin fer les famílies, com qualsevol altra persona, pot ser viscuda com una possibilitat per revisar i millorar aspectes del centre.

Tanmateix, és necessari que aquestes aportacions o queixes es facin en el moment adequat i d'una manera respectuosa, tant a nivell individual, com col·lectiu, segons el tema i les seves implicacions. La meva experiència és que si l'escola no disposa de les persones encarregades i dels espais adequats per canalitzar aquestes inquietuds, les queixes van creixent com el vapor d'aigua dins d'una olla a pressió.

És molt important, però, que s'estableixi també amb les famílies uns límits clars sobre com ha de fluir la comunicació en aquests espais individuals i col·lectius, de fet, les mateixes pautes de *comunicació no violenta* que fem servir amb la canalla: parlar dels fets observats i de les pròpies emocions que ens generen, no jutjar o atribuir intencions als altres, expressar les pròpies necessitats d'informació o d'accions, etc.

I perquè això sigui possible, és necessari crear un ambient adequat que convidi a mirar-nos amb comprensió.

Els conflictes són una oportunitat per créixer. A vegades ens molesten, perquè partim d'expectatives poc reals de com ha de ser la realitat, i sovint no els afrontem amb la dedicació i l'actitud positiva que requereixen, com el que poden ser, un regal per continuar aprenent.

Per acabar, voldríem mencionar una altra reticència freqüent a la presència de les famílies als centres durant el període d'adaptació, la idea que **no tots els pares i mares poden permetre's el luxe**

d'acompanyar els seus fills durant una temporada en horari laboral. I per tant, si no és possible per a tothom, pot generar discriminacions injustes.

En realitat, segons la meva experiència, el nombre de mares i pares que és necessari que acompanyin els seus fills i filles durant una temporada llarga en aquest període d'adaptació són els mínims. La majoria de nens i nenes se senten prou segurs a l'escola en un període relativament curt i no necessiten la presència dels seus familiars

Si en un grup d'alumnes, n'hi ha uns quants que per raons econòmiques no poden anar de colònies amb els companys, no resulta més encertat parlar amb les famílies sobre la importància d'aquesta experiència que anul·lar la sortida per a tothom?

Negar un dret col·lectiu perquè hi ha persones que no poden gaudir-ne sembla una acció desencertada. En tot cas, l'esforç hauria d'estar adreçat a facilitar i motivar que més persones entenguin la importància d'aquest dret.

En conclusió, com dèiem al principi, la nostra actitud davant el procés de *separació – adaptació* té molt a veure amb la nostra sensibilitat sobre tot el que implica aquesta vivència i sobre qui creiem –infants, famílies, o educadors- que han de fer aquest moviment d'*adaptació*.

Curs d'educació viva

DESTINATARIS I OBJECTIUS

El curs està destinat a mestres, educadors/es, famílies i persones implicades en tasques educatives que desitgen ampliar la seva experiència en els àmbits de:

- l'aprenentatge autònom i vivencial,
- l'acompanyament emocional dels infants,
- el cultiu de les relacions des d'un enfocament amorós i sistèmic.

La formació pretén també oferir recursos i estratègies per a la creació d'entorns educatius respectuosos amb els processos de vida.

EIXOS DE LA FORMACIÓ

Formació vivencial

El curs té un enfocament vivencial. Partim de dinàmiques grupals i d'experimentació amb els materials concrets per a posteriorment reflexionar sobre aquestes vivències.

Formació teòrica

Cada sessió incorpora també la presentació de fonaments teòrics i conceptuals. A través del

campus virtual, els assistents disposen prèviament de materials de lectura i d'aprofundiment sobre els fonaments de cada tema.

Anàlisi de situacions

Els assistents poden aportar situacions i casos que estan vivint amb els infants per tal que els formadors comparteixin la seva experiència i impressions sobre les situacions.

Materials, experiències i recursos

A més de l'experimentació directa, durant les sessions i a través del campus virtual, formadors i participants comparteixen informació sobre materials, recursos i experiències educatives.

Possibilitat de pràctiques i visites

Els assistents tenen la possibilitat de fer pràctiques i de visitar escoles i espais d'educació viva, tant públics com alternatius.

Investigació personal

Cada participant pot desenvolupar i aprofundir sobre un tema d'investigació personal i durant les sessions finals del curs compartir la seva experiència amb la resta del grup.

CONTINGUTS DEL CURS

El curs està dividit en nou mòduls que s'agrupen en tres grans blocs: les bases, els ambients, i els processos creatius.

Les bases

L'educació viva no és cap mètode pedagògic, sinó bàsicament una actitud d'acompanyar i tenir cura de les necessitats vitals dels infants. El primer bloc del curs està destinat a compartir les bases d'aquesta mirada envers la infància i els processos de vida.

Fonaments de l'educació viva

- Bases psicopedagògiques i socials de l'educació viva
- Etapes del desenvolupament infantil
- L'acompanyament de l'adult

L'actitud de l'educador/a

- Presència, escolta i cultiu de la percepció
- Intervencions que enforteixen
- Límits i conflictes
- L'actitud amorosa i l'acompanyament emocional

La relació amb les famílies

- L'enfocament sistèmic
- Els ordres de l'amor en les relacions
- L'acompanyament al creixement de les famílies

Els ambients

Les activitats en un entorn educatiu viu es poden classificar en funció de dos eixos amb extrems que van des de l'activitat espontània a l'activitat programada per una banda, i des de l'activitat autònoma a l'activitat mediada per l'adult, per una altra.

L'aprenentatge autònom i vivencial als ambients a través de l'experiència amb materials concrets i l'aprenentatge amb l'acompanyament de l'adult són els eixos del segon bloc del curs.

L'aprenentatge autònom i vivencial als ambients (I)

- Organització dels espais en un entorn d'educació viva
- Ambient, recursos i materials de matemàtiques

L'aprenentatge autònom i vivencial als ambients (II)

- Modalitat d'activitats en una escola viva
- Ambient, recursos i materials de lectura i escriptura

L'aprenentatge actiu i vivencial durant les activitats amb mediació de l'adult

- Objectius, actitud i comunicació dels adults durant l'acompanyament.
- Tallers, activitats de gestió col·lectiva, reunions, contes, projectes, etc.

Processos creatius

La creativitat i l'expressió són una manifestació intrínseca a la vida. La capacitat creativa és el fruit de la vivència autònoma, i l'expressivitat a través de diferents llenguatges (corporal, musical, lingüístic, plàstic, etc.) és el resultat del ser.

L'últim bloc del curs està destinat a aprofundir sobre com tenir cura de l'ambient i de les actituds per tal de permetre que aflorin aquestes capacitats innates. Durant aquesta darrera part del curs els participants podran també compartir les seves investigacions personals o col·lectives.

Creativitat i expressió

- Processos creatius
- Llenguatges i modes d'expressió

Jocs i materials

- Sentit i evolució del joc
- Tipus i evolució en l'ús dels materials

Investigació personal

HORARI I PREU

El curs es desenvolupa o bé un dissabte al matí al mes de 9:30 a 14:30, o bé un dissabte a la tarda al mes de 16:00 a 21:00 hores, a diferents escoles i espais d'educació viva a Barcelona. El preu de cada mòdul mensual és de 40 euros.

Aquesta compensació econòmica inclou també tutories personals si el participant les demana.

Si esteu interessats/des en el curs, us demanem que ens escriviu un mail a l'adreça educacioviva@gmail.com i ens indiqueu la vostra situació personal i professional i quin és el vostre interès en el curs.

Un cop comprovat que encara hi ha places, us contestarem el vostre missatge i, per tal que us reservem una plaça, haureu de fer un ingrés de 40 euros al número de compte corrent de la Caixa d'enginyers:

3025 0011 78 1400032376

Aquests diners se us retornaran en finalitzar el curs, si heu realitzat tot el curs. A l'ingrés, haureu d'indicar el vostre nom i cognoms i el concepte: Curs educació viva.

Un cop fet això, ens haureu d'enviar un mail a l'adreça educacioviva@gmail.com en què ens indiqueu el vostre nom i cognoms i la data de l'ingrés. Un cop rebut aquest mail, us enviarem un missatge en què us confirmarem la vostra plaça. Les reserves de plaça es faran en funció de l'ordre dels ingressos.

Per a la resta de sessions el pagament es farà el mateix dia de la sessió.

En cas que ho considereu necessari, us podeu donar de baixa del curs en qualsevol moment i no caldrà que aboneu cap més quantitat de les sessions restants.

DATES DEL CURS 2011 - 2012

En aquests moments els grups dels dissabtes als matins estan ja plens però està oberta encara la inscripció per a un dels grups de dissabte a la tarda, el grup E. L'horari del grup de tarda és de 16:00 a 21:00 hores.

Per assegurar-te que encara queda alguna plaça al grup E, envia'ns un mail a educacioviva@gmail.com i t'informarem sobre la disponibilitat

CALENDARI GRUP E, tardes
1 d'octubre de 2011
5 de novembre de 2011
3 de desembre de 2011
14 de gener de 2012
4 de febrer de 2012
3 de març de 2012
14 d'abril de 2012
5 de maig de 2012
2 de juny de 2012

Els continguts dels diversos grups són els mateixos, tan sols canvien les dates, de manera que si alguna data no et va bé es pot recuperar per alguna dels altres grups.

Per a qualsevol altra qüestió podeu escriure un missatge a: educacioviva@gmail.com

